

Pozvánka na 32. etologickú konferenciu ČSEtS

Organizačný výbor 32. etologickej konferencie a Katedra antropológie Filozofickej fakulty Západočeskej univerzity v Plzni si Vás dovoľujú pozvať v dňoch 27. – 30. 4. 2005 do Nečtin pri Plzni.

Konferencia sa bude konať na zámku Nečtiny pri Plzni. Dostať sa tam môžete autobusmi ČSAD z Plzne cez Dolní Bělou a Manětín, alebo cez Úněšov. Ubytovať sa môžete v 1-4 posteľových izbách, pričom WC, umývárky a sprchy sú na poschodiach. Cena za posteľ na noc je 160 Kč. Maximálna kapacita ubytovacieho zariadenia je 105 postelí. Zámok Nečtiny ponúka raňajky (35 Kč), obedy a večere (75Kč). V okolí zámku

sa nachádza stolová hora Kozelka (2 km) - chránený prírodný útvar, filiálny kostol svätej Anny a bývalá renesančná nemocnica (1 km). Bližšie informácie o zámku a okolitom regióne nájdete na www.ops.zcu.cz/suz/indexsuz.html, o registrácii na www.cssets.sk

organizačný výbor

31. etologická konferencia – horský hotel Pořana. Starý výbor ČSEtS s prítomnými novými čestnými členmi ČSEtS (zľava doprava: Novacký, Žďárek, Baranyiová, Havlíček, Illmannová, Grim, Víchová, Bartoš, Košťál). Foto neznámy čašník. Viac o konferencii i o nových čestných členoch sa dozviete v čísle.

Dva pohľady na 31. etologickú konferenciu na Poľane

Alžbeta Talarovičová

31. etologická konferencia na Poľane bola mojou prvou konferenciou vôbec. Dovtedy som si nevedela predstaviť, ako to vlastne na takej konferencii vyzerá. Už príjemné prostredie Poľany na mňa urobilo veľký dojem. Síce som nestihla prednášky z prvej sekcie, ostatné mi to bohato vynahradili. Okrem humánnej etológie ma veľmi zaujali prednášky z behaviorálnej ekológie a etofyziológie. Zo začiatku mi chvíľku trvalo naladiť sa na tempo prednášok, no rýchlo som sa „habituovala“ :). Aj posterová časť bola tematicky zaujímavá. Ohromným zážitkom bola pre mňa prítomnosť osobností, ktoré poznám len z kníh. Príjemne ma prekvapilo, že sa tam zišlo veľa mladých ľudí. Dobré sme si pokecali a vymenili svoje skúsenosti. Som veľmi rada, že som sa mohla zúčastniť tejto konferencie a už sa veľmi sa teším na ďalší ročník.

Anna Kotrčová

Na konferencii ČSEtS jsem byla poprvé a je tedy možné, že dojmy, které byly pro mě nové, mohou být pro ostatní samozřejmostí.

První věc, která mě na konferenci zaujala, byl poměrně nízký průměrný věk účastníků a příjemná uvolněná atmosféra. Bylo vidět, že se všichni – zvláště takzvaní pamětníci – na konferenci těší jako na každoroční setkání s přáteli. Konference se letos (v roce 2004) konala v horském hotelu Poľana uprostřed Slovenského Rudohoří. Takovéto prostředí málokomu dovolí věnovat veškerou pozornost přednášejícím, a tak se snad každý vydal alespoň jednou na procházku, například k nedalekým vodopádům. Počasí se naštěstí postupně horšilo, takže pořadatelé nemuseli mít strach, že se všichni rozprchnou po horách. Shodou okolností mi v hlavě nejvíce utkvěla samotná cesta do hotelu, resp. její hledání. Rady domorodců typu: „Z Hriňové pořád nahoru, asi 15 kilometrů. To nemůžete minout! My jsme to zamlada chodili za hodinu a půl!“ mě, abych pravdu řekla, moc neuklidnily. Díky těmto peripetiím jsem přišla o úvodní část, věnovanou sexuálnímu chování člověka, která se podle ohlasů setkala s velkým zájmem. Překvapila mě vysoká úroveň studentských přednášek, z nichž asi oprávněně zaznamenala největší ohlas přednáška o kritice díla Konrada Lorenze ve Východním bloku. Líbily se mi ale také přednášky o karotenoidním zbarvení a reprodukční úspěšnosti hýla rudého nebo o programu, s jehož pomocí je možné upravovat a analyzovat hlasové projevy zvířat.

Sekce věnované chování domácích zvířat jsem se trochu obávala, ale nakonec se ukázalo, že i o chrochtání se dá mluvit zajímavě. Jenom doufám, že se poznatky takto získané daří uplatňovat také v praxi.

Společenský večer a zvláště živá lidová hudba, spojená s výukou jakéhosi slovenského tance, zvedl ze židlí i méně náruživé tanečníky. Všichni měli možnost sdělit si své dojmy z dalšího ročníku konference, a zároveň se oddávat allosucklingu, protože džbánků s vínem snad vůbec neubývalo.

Zápis z valné hromady ČSEtS 2004

Program:

1. noví členové
2. zpráva o činnosti výboru
3. hospodaření společnosti
4. zpráva revizní komise
5. volba nového výboru a revizní komise
6. diskuse

Byla zvolena návrhová komise: Peter Juhás a Lucia Kršková a volební komise Jorga Rudolfová a Zuzana Pokorná.

Ad 1. Schválení přijetí nových členů:

Jorga Rudolfová, Radka Šárová, Miroslava Pečalková, Vladimír Blažek, Adam Dušek, Věra Pivoňková, Lenka Řezáčová, Jana Kottferová, Daniela Branišová, Anna Kotrčová, Radek Mírácký a Ondrej Debreceny.

Schválení čestných členů: Po detailním zdůvodnění a představení kandidátů Lud'kem Bartošem, byli valnou hromadou jednomyslně zvoleni novými čestnými členy schválení

Prof. Jiří Gaisler, Prof. Jan Žďárek a Doc. Martin Novacký.

Ad 2.

2.1 Plán další organizace konference. Návrh na jeden den v angličtině nebo celá konference v angličtině bude posuzován anketou.

2.2 Místo další konference: Česká republika, Olomouc. Bližší informace o místě a termínu budou upřesněny na webu.

2.3 Sponzoři: Vesmír – nejlepší poster a nejlepší studentský poster a nejlepší studentská přednáška; Tat soft – finanční podpora studentů, kteří měli aktivní příspěvek.

2.4 Nový webmaster bude Marco Stella.

Ad 3. Stav české poklady k 31.12. 2003: 46 086,07 Kč

stav slovenské pokladny k 31.12. 2003: 2 338,21 Sk

Ad 4. Revizní komise shledala hospodaření společnosti v pořádku

Ad 5. Volba nového výboru a revizní komise

Výbor:: Prof. Ing. Luděk Bartoš, DrSc., RNDr. Ľubor Košťál, CSc., Ing. Helena Chaloupková, RNDr. Tomáš Grim, PhD., Jan Havlíček, PhD., Mgr. Marek Rajman, Mgr. Pavol Surovec.

Revizní komise: Mgr. Jorga Rudolfová, Ing. Zuzana Pokorná

Zapsala: Radka Šárová, VÚŽV Uhřetěves.

Novozvolený výbor sa na schôdzi uzniesol na nasledovnom rozdelení funkcií: **predseda** – Prof. Ing. Luděk Bartoš, DrSc., **tajomník** – RNDr. Ľubor Košťál, CSc., **pokladník** – Ing. Helena Chaloupková, **členovia** – RNDr. Tomáš Grim, PhD., Jan Havlíček, PhD., Mgr. Marek Rajman, Mgr. Pavol Surovec.

VÝROČNÍ ZPRÁVA O FINANČNÍM HOSPODAŘENÍ
České a Slovenské etologické společnosti za rok 2003
 (za českou část)

STAV	
k 1. 1. 2003	20 039,86 Kč
u Čs. spořitelny (účet č. 375159-018)	13 475,46 Kč
pokladní hotovost	6 564,40 Kč
<hr/>	
ROK 2003	
PRÍJMY CELKEM	69 920,01 Kč
účet u Čs. spořitelny*	25 450,01 Kč
pokladna ČSEtS	44 470,00 Kč
VÝDAJE CELKEM	43 873,80 Kč
účet u Čs. spořitelny*	1 577,00 Kč
pokladna ČSEtS	42 296,80 Kč
<hr/>	
STAV K 31.12. 2003	46 086,07 Kč
u Čs. spořitelny	37 348,47 Kč
pokladní hotovost	8 737,60 Kč

* včetně příjmu z 30. etologické konference 2003 (viz níže)

Vyúčtování 30. etologické konference ČSEtS 2003

PRÍJMY CELKEM	49 780,00 Kč
VÝDAJE CELKEM	38 658,36 Kč
Praha 20.1.2004	pokladník ČSEtS, Jitka Víchová

Vážení členi ČSEtS,

po uplynutí tříletého funkčního období dochází počínaje rokem 2005 ke změně pokladníka, který je zároveň správcem databáze členů. Štafetu přebírá Ing. Helena Chaloupková (VUZV Uhřetěves, chaloupkova.helena@vuzv.cz). Na ni, prosím, směrujte veškeré dotazy, připomínky a informace týkající se členství a členských příspěvků, vyjma vyřizování mých starších restů. Přeji nové pokladnici Společnosti hodně zdaru v pilné práci.

S přáním všeho dobrého a s díky za trpělivost,

Jitka Víchová, bývalý pokladník ČSEtS

(za slovenskou část)

STAV k 1. 1. 2003 u OTP Banky Slovensko (účet č. 2073908/5200)	2 055,70 Sk
<hr/>	
ROK 2003	
PRÍJMY CELKOM	408,51 Sk
VÝDAVKY CELKOM	126,00 Sk
STAV k 31.12. 2003 u OTP Banky Slovensko (účet č. 2073908/5200)	2 338,21 Sk

Ľubor Košťál

Slovo úvodem

Je mi velkou ctí, že mohu informovat ty, kteří nebyli na poslední etologické konferenci, že se minulý výbor ČSEtS usnesl a předložil Valné hromadě společnosti návrh na nové čestné členy ČSEtS, jmenovitě Prof. Jiřího Gaislera, Doc. Martina Novackého a Prof. Jana Žďárka. Valná hromada nové členy jednomyslně schválila. Životopisy nových čestných členů i s jejich fotografiemi přinášíme v tomto čísle Zpravodaje. Je to poprvé od zřízení čestného členství a jeho naplnění v samém začátku ČSEtS, kdy doplňujeme další osobnosti. (Pro mladší členy naší společnosti připomínám, že žijícími čestnými členy byli až dosud Dr. Jaroslav Madlafousek a Prof. Zdeněk Veselovský a čestnými členy *in memoriam* jsou Ing. Milíč Blahout, Dr. Josef Lát, Dr. Zdeněk Martínek a Prof. Vladimír Tejrovský – viz webové stránky ČSEtS). Osobně se se všemi novými členy znám několik desetiletí a proto mohu jen potvrdit, že se jedná o správnou volbu. Doporučuji všem přečíst si všechny tři životopisy pro životní inspiraci a všem třem novým čestným členům co nejuprávněji, srdečně gratuluji.

Byl jsem sice v závěru také členem předchozího výboru společnosti, ale jen na kratší dobu, takže si snad mohu dovolit učinit jisté zhodnocení předchozích tří let, které podle mého hlubokého přesvědčení znamenaly kvalitativní revoluci ve vývoji úrovně etologických konferencí. Výbor ČSEtS pod předsednictvím Gudrun Illmannové a ve složení Eva Baranyiová, Jitka Víchová, Lubor Košťál, Tomáš Grim a Jan Havlíček, zahájil systém recenzovaných abstrakt. Spočívalo a spočívá to v tom, že z publikačně nejúspěšnějších členů ČSEtS byla vybrána skupina anonymních posuzovatelů, kteří ve dvojicích (vždy aniž by znali toho druhého) posuzují abstrakt a navrhuji zařazení příspěvku k ústní nebo posterové prezentaci. Na základě připomínek recenzentů mají autoři možnost úpravy a tím pádem zlepšení jak abstraktu, tak svých šancí k ústní prezentaci. Zejména první rok přinesl trochu zlé krve v ojedinělých případech, kdy recenzní posudky nespĺňovaly očekávání autorů, ale pak se rychle situace stabilizovala. Není pochyb, že díky tomu šla kvalita prezentací prudce nahoru. Zejména u studentských přednášek je to myslím nejlépe vidět. (Na druhé straně někteří ostřílení matadoři evidentně přehlédli tyto změny a své vystoupení v ojedinělých případech poněkud podcenili...) Nic ale není jen bílé, nebo jen černé. V dalších letech si musíme dát na některé úkazy lepší pozor. Otevřením studentské sekce došlo ku příkladu k tomu, že bylo prezentováno až příliš mnoho teprve budoucích projektů, takže se nedostalo ve větší míře na některé již hotové, kvalitní studie. Také budeme muset být trochu přísnější při experimentování s novými sekcemi, aby mohla být pravidla posuzování uplatněna zcela bez výjimek. Velmi mě mrzí, že pro jakýsi výpadek e-mailového přenosu se nedostaly v přípravě poslední konference formální kritické připomínky oponentů ke kolektivu autorů M. Uhrinčat', J. Brouček, P. Kišac, V. Tančín, S. Mihina a A. Hanus, kteří by se byli jinak jednoduchou úpravou hladce nominovali mezi přednášející. Tím, že autoři nedostali tyto připomínky včas, cítili se být vyzváni k posterové prezentaci, kterou také

připravili, ačkoliv kvalita jejich příspěvku je jednoznačně kvalifikovala k ústní prezentaci... Ještě jednou se jmenovaným upřímně omlouvám.

Myslím, že členská základna tyto zásadní změny přijala v převaze s porozuměním a pozitivně. O tom svědčí skutečnost, že hlavní protagonisté těchto změn, v čele s Gudrun Illmannovou, byli opakovaně voleni do výboru při volbách, které se opakují každý rok na Valné hromadě. Pokud by stanovy společnosti nebránily delšímu funkčnímu období než tři roky, jistě by byly voleni tito lidé i nadále a pravděpodobně v dalších funkčních obdobích opět zase budou.

Předkládáme vám dnes zas jednou objemný Zpravodaj ČSEtS. Je to jednak způsobeno tím, že toto číslo vychází po delší době, jednak tím, že se udalo spousta věcí, které by nás všechny mohly zajímat, a také tím, a to především, že se na přípravě tohoto čísla podílí nečekané množství různých autorů. Kéž by se nám to podařilo udržet i v budoucnu!

Jak už většinou víte z e-mailového upozornění, etologická konference se letos bude konat v Nečtinách v Západních Čechách. Pozvánka je, kromě jiného, součástí i tohoto čísla Zpravodaje.

A ještě jedna zpráva. Koncem září mě kontaktoval Dr. Marc Théry, z *Muséum National d'Histoire Naturelle* v Brunoy ve Francii. Koncem srpna se v Groningenu v Holandsku setkali zástupci některých evropských etologických společností. Při této příležitosti se dohodli na založení výboru reprezentantů podobných společností v Evropě. Cílem tohoto uskupení má být podpora spolupráce v oblasti etologie na evropské úrovni v oblasti výzkumu, vzdělávacích kurzů a školního vzdělání. Jako evropský tajemník ASAB (Association for the Study of Animal Behaviour), byl Marc Théry jmenován předsedou přípravného výboru a bude koordinovat komunikaci mezi jednotlivými členy. Formálním cílem je založit evropskou etologickou společnost (European Conference on Behavioural Biology), která by měla lobbovat jak na evropské, tak národní úrovni ve prospěch podpory etologického výzkumu. Výbor by se měl skládat z předsedů, či pověřených reprezentantů národních etologických společností a proto se Marc Théry obrátil v této fázi na mě. Výbor by se měl sejít někdy v létě 2005 v Belfastu, přesný termín dosud nebyl určen. Budeme tudíž mít příležitost naši účast prodiskutovat na etologické konferenci v Nečtinách.

Na závěr bych rád přičinil jednu technickou poznámku. V zápisu z valné hromady na poslední etologické konferenci je uvedena změna webmastera našich stránek (<http://www.csets.sk/>). K úvaze o změně došlo proto, že Pavel Šustr v době konání konference opouštěl své pražské pracoviště, aby se přesunul do nového zaměstnání v Národním parku Šumava. Nevěděl tehdy, zda se bude moci správcování stránek nadále věnovat. Po přesunu na Šumavu se však rychle zadaptoval v nové situaci a stránkám se i nadále věnuje.

S ohledem na to, že Zpravodaj vychází krátce po začátku nového roku 2005, dovolte, abych vám u této příležitosti všem popřál hodně zdraví a mnoho naplněných přání.

Luděk Bartoš

GALÉRIA NOVÝCH ČESTNÝCH ČLENŮ ČSEtS

Prof. RNDr. Jiří Gaisler, DrSc.

Narozen 3.7.1934 v Praze. Po absolvování gymnázia v Hradci Králové (1945-1952) vystudoval v letech 1952-1957 Přírodovědeckou fakultu Karlovy univerzity v Praze. Vědeckou aspiranturu absolvoval v letech 1957-1961 na Ústavu pro výzkum obratlovců ČSAV v Brně na téma „Ekologie a rozmnožování vrápence malého (*Rhinolophus hipposideros*)“.

V návaznosti na aspiranturu pracoval 1962-1969 jako vědecký pracovník v tomtéž ústavu, zabýval se ekologií a kontrolou populací potkana (*Rattus norvegicus*) a hlodavců ve stozích, dále diverzitou, abundancí a sukcesí drobných zemních savců a různými aspekty autekologie a synekologie netopýřů. Od 1969 působí do současnosti na Přírodovědecké fakultě, dříve UJEP, nyní MU v Brně. V roce 1978 se stal docentem s habilitační prací „Ekologie netopýřů (*Chiroptera*) palearktické oblasti“. V roce 1991 byl jmenován profesorem v oboru zoologie. V letech 1981-1983 pracoval jako hostující docent v Univerzitním centru v Setifu v Alžírsku. Přednášel zoologii obratlovců, ekologii živočichů, přednáší etologii, mammaliologii, primatologii, chiroptero-logii, vede terénní kurzy ze zoologie a je vedoucím diplomových prací a školitelem doktorských prací. Výzkumná činnost je zaměřena na ekologii a chování drobných zemních savců a netopýřů žijících v přírodních ekosystémech i v antropogenním prostředí. Celoživotní výzkumné dílo se týká hlavně taxonomie,

morfologie, ekologie a etologie netopýřů. Byl hlavním řešitelem pěti grantových projektů (GA ČR, AV ČR). Je autorem nebo spoluautorem 180 vědeckých publikací, autorem 1 učebnice, 2 skript, spoluautor dalších 2 učebnic, autor populárně ekologické knihy (*Za oponou přírody*), spoluautor 2 příruček o savcích, poslední z nich Dungel J., Gaisler J., 2002: *Atlas savců České a Slovenské republiky*, Academia, Praha. První autor výpravné publikace *Savci světa*, která vyšla francouzsky, německy, polsky, finsky a česky v nakl. Aventinum (Gaisler, Zejda, Knotek, Knotková, 496 stran). Je také autorem cca 100 populárních článků nebo knižních kapitol o různých aspektech zoologie, behaviorální ekologie a biodiverzity. Účastnil se cca 50 mezinárodních konferencí, symposií a kongresů, vystupuje v přírodovědeckých relacích televize a rozhlasu. Obdržel Cenu města Brna za rok 2000 a různé jiné ceny jednak od Akademie věd, jednak od Masarykovy univerzity. V současnosti je

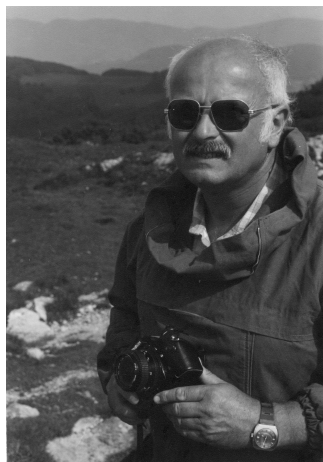
Na termiště v Austrálii

emeritním profesorem zoologie na Katedře zoologie a ekologie Přírodovědecké fakulty MU v Brně, je předseda Oborové rady DSP biologie, která spojuje všechny oborové komise DSP biologického zaměření působící na fakultě. Místopředseda České zoologické společnosti (Praha). Člen IUCN Species Survival Commission, Chiroptera Specialist Group (London, UK). Člen vědeckého poradního sboru Bat Conservation International (Austin, Texas, USA). Člen redakčních rad čtyř časopisů: *Lynx* (Praha), *Folia Zoologica* (Brno), *Scripta Fac. Sci. Nat. Univ. Masar. Brun.*, *Biology* (Brno), *Acta Theriologica*, (Białowieza, Polsko).

Jako koníčka má jazzovou hudbu (tradiční i moderní jazz). Hovoří anglicky, německy, francouzsky a rusky.

Doc. RNDr. Martin Novacký, CSc.

Narodil sa 13.3.1939 v Žiline. Po absolvovaní Jedenásťročnej strednej školy v Bratislave (1956) študoval biológiu na Vysokej škole pedagogickej a od 4. ročníka popri zamestnaní na Prírodovedeckej fakulte UK v Bratislave. Svoju odbornú dráhu zahájil štúdiom ekológie a etológie živočíchov (Diplomová práca, PRIF UK: Vtáky a cicavce alpského pásma Vysokých Tatier, 1962).

Po skončení štúdia nastúpil na 2-ročnú vojenskú prezenčnú službu (1962-1964). Do r. 1967 pracoval ako redaktor vo Vydavateľstve Obzor v Bratislave, redakčne zabezpečil mnohé knižné publikácie z oblasti prírodných vied. V r. 1967 bol prijatý ako vedecký pracovník do Výskumného ústavu detskej psychológie a patopsychológie a začal sa venovať etológii. Od r. 1969 pracoval na Psychologickom ústave Filozofickej fakulty UK v Oddelení porovnávacej a fyziologickej psychológie. V r. 1970

obhájil na PRIF UK v Bratislave rigoróznú dizertačnú prácu (Správanie sa svišť'a vrchovského - *Marmota marmota* L. 1758 v prirodzenom a narušenom prostredí). Aj v ďalších rokoch sa venoval etológii tohoto vzácneho endemického a ohrozeného druhu. Skúmal schopnosti adaptácie svišť'ov na zmeny prostredia, vplyv antropogénnych faktorov na ich obranné správanie a vplyv veľkosti societ na ich reprodukčnú úspešnosť vo Vysokých Tatrách a v Alpách. V posledných rokoch sa venoval aj štúdiu etológie kozorožca vrchovského (*Capra ibex* L.1758) vo vybraných lokalitách Národného Parku Hohe Tauern (Rakúsko).

Od r. 1974 na podnet z chovateľskej praxe vo veľkochovoch sa začal venovať aj výskumu správania ošípaných. Vypracoval metódu pre zisťovanie individuálnych, vekových, sexuálnych a plemenných rozdielov v excitabilite CNS (*Sus scrofa* f. *domestica*) u viacerých plemien. Tento problém bol témou aj jeho kandidátskej (Zisťovanie individuálnych rozdielov v excitabilite CNS ošípaných, *Sus scrofa* f. *domestica*, PRIF

UK,1982) a docentskej habilitačnej práce (Dynamika excitability CNS a habituácie zástupcov laboratórnych a hospodárskych zvierat, PRIF UK, 1996). Venoval sa aj štúdiu etológie *Mesocricetus auratus* a *Meriones unguiculatus* a i., ako aj etológii zvierat v ZOO (*Caprinae*, *Hippotraginae*).

Okrem vedeckej práce po celý život pracoval aj ako vysokoškolský pedagóg. Na PRIF UK v Bratislave od r. 1971 externe prednášal Základy etológie. Od r.1990 bol vedúcim novej Katedry živočíšnej fyziológie a etológie na PRIF UK, kde prednášal: Etológiu, Aplikovanú etológiu, Špeciálnu etológiu, Metódy etológie, Etológiu primátov, Experimentálnu etológiu a viedol odborné semináre z etológie, cvičenia k diplomovej práci, diplomové semináre a i. Bol školiteľom desiatok diplomových, rigorózných a doktorandských prác.

Študijné pobyty:

- V r. 1973 3-týždňový študijný pobyt na Katedre etológie a zoopsychológie Univerzity Jagiellonskiego - Krakow, Poľsko (u Prof. Wojtussiaka).
- V r. 1985 3-týždňový študijný pobyt v National Park Gran Paradiso, Aosta, Taliansko (*Capra ibex*).
- V r.1997 4-týždňový a v r. 1998 3-týždňový študijný pobyt v National Park Hohe Tauern (*Capra ibex*).
- V r. 1989 sa zúčastnil expedície na Kaukaze vo Svanétii (*Capra caucasica*).
- Vplyv antropogénnych faktorov na správanie svišťov a kozorožcov študoval aj vo švajčiarskych Alpách (2003).

Členstvo v komisiách, vo vedeckých radách a vedeckých spoločnostiach

Bol členom rigoróznej komisie pre RNDr. na PRIF UK v Bratislave (1980 - 1990), členom komisie pre obhajoby kandidátskych dizertačných prác (SAV) z vedného odboru 15-04-9 Fyziológia živočíchov, členom Výboru Sekcie etológie pri Čsl. zoologickej spoločnosti (1983-1987), členom Vedeckej rady Zoologického ústavu PRIF UK Bratislava (1991-1996), podpredsedom Výboru Českej a Slovenskej etologickej spoločnosti (1993-1994), členom Vedeckej rady Filozofickej fakulty UK v Bratislave (1990-1994), garantom doktorandského štúdia v odbore zoológie a v odbore Fyziológia živočíchov a etológia na PRIF UK v Bratislave. V rokoch 1994 - 1997 bol predsedom Slovenskej zoologickej spoločnosti.

Jeho odborná bibliografia obsahuje 64 vedeckých prác v domácich a zahraničných recenzovaných časopisoch a zborníkoch. Zúčastňoval sa mnohých domácich a niektorých zahraničných konferencií. Je spoluautorom 2 vysokoškolských učebníc (Czako - Novacký: Porovnávací psychológia, SPN, Bratislava, 1985 a Novacký - Czako: Základy etológie, SPN, Bratislava, 1987) a 3 vysokoškolských skrípt (Úvod do porovnávej psychológie I. a II., 1973 a 1975, UK Bratislava, Debreceni-Novacký-Kovalčík: Porovnávací psychológia a etológia a využiteľnosť v poľnohospodárskej praxi, Nitra VŠP, 1988).

Iná edičná činnosť: M. Novacký sa venoval aj populárnovedeckej činnosti. Je autorom mnohých článkov o správaní živočíchov. Považoval za dôležité

sprostredkovať vedecké poznatky širšej verejnosti aj prostredníctvom filmov. Autorsky sa podieľal na mnohých námetoch a scenároch pre Slovenskú filmovú tvorbu, napr. Svišť vrchovský (28 min.), Hry zvierat (22 min.), Nad hornou hranicou lesa (18 min), pre ORF Wien "Die Hohe Tatra" (52 min.). Pre Čsl. a Slovenskú televíziu autorsky pripravil desiatky filmov, napr. Návšteva v ZOO (30 min.), Môžu zvieratá myslieť? (30 min.), Cesta do ríše plazov (30 min.). Bol spoluautorom a moderátorom seriálu 20 dokumentárnych prírodovedných filmov o správaní zvierat pod názvom TELEZOO (1982-1985) a seriálu 20 filmov ENCYKLOPÉDIA ETOLÓGIE (1990-1992).

Ocenenia, diplomy a uznania: - Prémia Slovenského literárneho fondu za najlepšiu celoštátnu vysokoškolskú učebnicu roka 1985 (M.Czako - M.Novacký: Porovnávací psychológia, Bratislava SPN 1985). – Prvá cena za najvýznamnejšiu publikáciu roka 1987 (M. Novacký - M. Czako: Základy etológie, SPN, Bratislava, 1987) - Strieborná medaila FFUK "Za zásluhy o Filozofickú fakultu UK", 1988. - " Strieborná medaila pri príležitosti 40 rokov Tanapu -"1990. - " Strieborná medaila za zásluhy o rozvoj etológie na PRIF UK“, 1999. - Slov. zoologická spoločnosť - Pamätná medaila Prof. Oskara Ferianca, DrSc. za zásluhy o rozvoj slovenskej zoológie", 1999. - " Zlatá medaila PRIF UK za prínos k rozvoju zoológie a etológie a za dlhoročnú prácu pre Prírodovedeckú fakultu UK v Bratislave", 2004.

Prof. RNDr. Jan Žďárek, DrSc.

Naroden 29.3.1938 v Náchodě, po absolvovaní jedenáctiletky v Náchodě (1953) byl přijat ke studiu biologie (obor Bi-Che) na Přírodovědecké fakultě UK, kde se

Krmení much tsetse na nosorožci (Kenya)

specializoval na katedře zoologie bezobratlých u prof. E. Bartoše. Svou odbornou dráhu zahájil studiem taxonomie, ekologie a chování pavouků (Diplomová práce, PřFUK, zoologie: Funkční morfologie ústního ústrojí vybraných skupin pavouků, 1961). Po absolvování fakulty sloužil dva roky základní vojenskou přípravu a v roce 1963 nastoupil jako odborný asistent do Entomologického ústavu ČSAV, kde obhájil disertaci na téma Pářící chování ruměnice pospolné a jeho hormonální regulace, 1968. Postdoktorátní stáž absolvoval na *University of Illinois, Urbana, IL* v USA. (2 roky, 1968-70, laboratoř prof. G. Fraenkela).

Po návratu pracoval v Entomologickém ústavu ČSAV jako vědecký pracovník a během své další vědecké kariéry se zabýval smyslovou fyziologií, endokrinologií a etologií hmyzu, zvláště pak hormonálními mechanismy, které ovládají hmyzí chování. Studoval vliv hormonů na sexuální chování a na diapauzu a v poslední době se

zaměřil na výzkum stereotypního chování souvisejícího s vývojem a rozmnožováním hmyzu (svlékání, kuklení, líhnutí, kladení) a na jeho neurohormonální regulace. Výsledkem byl originální objev neurohormonálních pupariačních faktorů, které ovlivňují chování muších larev při tvorbě a sklerotizaci pupária. Je rovněž spoluautorem objevu parturičního hormonu, který reguluje porod larvy u mouchy tsetse (*Glossina spp.*). Koncem 70. let vedl oddělení fyziologie hmyzu.

V roce 1986 přestoupil do Ústavu organické chemie a biochemie AV ČR, kde se jako vedoucí vědecký pracovník (vedl laboratoř chemické ekologie hmyzu) zabývá kromě výše zmíněné problematiky chemickou ekologií, jmenovitě chemickou komunikací hmyzu a praktickým využitím feromonů a analogů hmyzích hormonů. V roce 1990 mu byla Československou akademií věd udělena vědecká hodnost doktora biologických věd na základě obhajoby práce na téma Metamorfózní chování kruhošvých much a jeho hormonální regulace a v roce 1994 byl na Universitě Karlově jmenován docentem pro obor entomologie na základě obhajoby habilitační práce na téma Chování související s metamorfózou mouchy tsetse a jeho řízení a v roce 2003 jmenován profesorem zoologie na Přírodovědecké fakultě UK.

Jeho odborná bibliografie obsahuje kromě 103 primárních vědeckých publikací také 3 patentové přihlášky a 3 populárně naučné knižní tituly (Neobvyklá setkání, Panorama Praha, 1980; How Animals Communicate, Hamlyn London, 1987; Hmyzí státy, ÚOCHB Praha, 1997) kromě desítek dalších vzdělávacích a popularizačních publikací, novinových článků a knižních recenzí. S různými nakladatelstvími spolupracuje jako překladatel a recenzent populárně naučné literatury, s televizí, rozhlasem a krátkým filmem na přípravě pořadů přibližujících veřejnosti vědecké výsledky.

Za vědeckou publikační činnost byl třikrát vyznamenán cenou kolegia Československé akademie věd (1972, 1973, 1977) a jeho popularizační úsilí bylo oceněno výroční cenou Čs. rozhlasu (seriál Voňavá řeč hmyzu, 1981), nakladatelskou cenou vydavatelství Panorama (Neobvyklá setkání, 1980), Hlávkovou výroční cenou za nejlepší knihu o živé přírodě (Hmyzí státy, 1997) a Medailí Vojty Náprstka za celoživotní přínos k popularizaci vědy. Zvláště významné bylo pozvání Rockefellerovou nadací na pětidenní tvůrčí pobyt do rezidence v italském Bellagiu (1992), kde měl příležitost setkat se a pracovat s řadou VIP z nejrůznějších vědeckých a uměleckých směrů z celého světa.

Řadu let pracoval jako konzultant pro Mezinárodní agenturu pro atomovou energii (IAEA) ve Vídni (podílel se na úspěšném zavedení SIT – *sterile insect technique* v Africe) a pro mezinárodní projekt amerického Ústavu národního zdraví (NIH) realizovaný rovněž v Africe (ICIPE, Nairobi, Kenya). V obou případech byla předmětem výzkumu moucha tsetse, vektor trypanosomiáz. V posledních 10 letech úzce spolupracoval zejména se 3 zahraničními pracovišti, jmenovitě Ohio State University, Columbus OH (prof. D.L. Denlinger), USDA ARS, College station, Texas (Dr. R.J. Nachman) a Catholic University, Leuven, Belgie (Prof. A. De Loof a L. Schoofs).

Organizační schopnosti uplatňuje v různých radách a komisích. Je členem:

- Redakčních rad dvou mezinárodních vědeckých časopisů (*Journal of Insect Physiology*, *European Journal of Entomology*).
- Komise AV ČR pro obhajoby kandidátských prací v oboru fyziologie a oboru entomologie (do roku 2001).
- Oborové rady zoologie na PřF UK v Praze.
- Oborové rady entomologie na JČ U v Českých Budějovicích.
- Komise pro životní prostředí AV ČR.
- Oborové rady Grantové agentury AV (do roku 2003).
- Vědecké rady Entomologického ústavu (externí).

Přednáší na PF UK (1986-89 fyziologii hmyzu na katedře fyziologie živočichů, 2/0, od roku 1991 dodnes Smyslovou fyziologii a etologii hmyzu na katedře zoologie, semestrální kurz 2/0). Působil i na několika zahraničních univerzitách jako hostující profesor:

- University of Illinois, 1977 – 8 měsíců; 1984 – 1 rok;
- University of Massachusetts, Amhers, MA, 1993 – 4 měsíce
- Ohio State University, Columbus, OH – 6 měsíců 1992-93;
- Texas A&M University, College Station, TX, 1996 – 8 měsíců – přednášel jako Fulbright Fellow semestrální kurz Special topics in insect behaviour, 6/0).

Dva pohľady na návštevu Jane Goodalovej v Prahe

Zuzana Míhalová

Pred dvoma rokmi som stála pod korunami pralesných stromov v parku Kibale v Ugande. Pozorovala som samicu šimpanza s mláďaťom ako si buduje denné hniezdo. Na chvíľku som poznala pocity, aké Jane Goodallová zažívala 30 rokov v Gombe. Vtedy som vôbec netušila, že budem mať to šťastie a možnosť stretnúť sa s ňou osobne. Dňa 5.októbra 2004 sa v priestoroch Filozofickej fakulty Karlovej Univerzity v Prahe konala jej prednáška.

Nakoľko takáto príležitosť sa u nás znova len tak ľahko nenaskytne, dlho som neváhala a rozhodla som sa nenechať si ju ujsť. Keďže pracujem v zoológickej záhrade v Bojniciach a okrem mňa sa tu nachádza ešte jedna spriaznená a zvieratami rovnako postihnutá duša, vycestovali sme dvaja. Na fakultu sme prišli v predstihu, aby sme si uchytili lepšie miesta. Očakávali sme, že hneď na vchode fakulty bude nejaká upútavka na prednášku, ako sme boli zvyknutí z našej alma mater (Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave). Žiaľ, nič také tam nebolo. Stáli sme na chodbe a snažili sa pozorovaním okolia zistiť, či je tu niekto, kto tiež prišiel na rovnakú prednášku. Zo začiatku to vyzeralo, že sme tu jediní a začali sme pochybovať, či sme na správnom mieste. Zistili sme, že v medzипoschodi sú dvere do prednáškovej sály, ale tam ešte prebiehala výuka. Postupne začali prichádzať aj ostatní. Prišli aj organizátori a o pár minút za nimi aj pani Goodallová s "hovorkyňou". Bolo to trošku trápne, pretože pani Goodallová musela spolu s nami

Foto: L. Bartoš

všetkými čakať na schodoch na chodbe, kým sa uvoľní miestnosť. Túto chvíľku využilo zopár šikovných ľudí, medzi nimi aj prezident Únie českých a slovenských zoo, MVDr. Přemysl Rabas (riaditeľ chomutovskej zoo) či Klára Petrželková (doktorandka z Brna) a chvíľu sa s ňou rozprávali. My sme to št'astie nemali, pretože sme boli „zacviknutí“ v dave na schodisku pred sálou.

No ale teraz už k samotnej prednáške. Prv než začala pani Goodallová rozprávať, vložila si na stôl svoj talizman, plyšového šimpanza s banánom. Na úvod mala pre nás pripravené prekvapenie. Pozdravila nás šimpanzím spôsobom. Asi prvým „vreskom“ v dejinách fakulty, vychádzajúcim navyiac z úst váženej pani v zrelom veku, perfektne napodobnila svojich miláčikov. Mnohí to vôbec nečakali. O to bola atmosféra uvoľnenejšia. Prednáška prebiehala v angličtine bez prekladu. Prv než sa prekvapené publikum spamätalo, začala rozprávať o svojom živote. O tejto časti prednášky sa zámerné nebudem rozširovať, pretože určite každý etológ, primatológ či zoológ jej knihu *Desať rokov medzi šimpanzmi (Ve stínu človeka)* čítal. Mne len pripomenula známe fakty z jej detstva, o jej matke, ceste do Afriky, o stretnutí s Dr. L. Leakeym a začiatkoch práce so šimpanzmi. Cez porovnávanie prejavov šimpanza a človeka a rozpravu o dedičstve našich predkov a spoločných inštinktov, sa rozhovorila o zvieratách všeobecne, o tom aké sú múdre, pričom uviedla aj príklady. Napr. cvičiteľka chcela od gorily Koko, aby posunkami hovorila, akej farby sú veci, ktoré jej ukazovala. Išlo jej to dobre až do chvíle, keď jej cvičiteľka ukázala bielu vreckovku. Koko, ale vreckovku označila ako červenú. Niekoľko krát to zopakovali a Koko ju stále označovala ako červenú. Až, keď si pozorne cvičiteľka prezrela vreckovu, zistila, že je na nej otláčený jej červený rúž.

V roku 1986 sa zúčastnila Jane Goodallová v Chicagu na konferencii „Understanding Chimps“. Tam sa prvýkrát dozvedela o probléme bushmeatu a uvedomila si, že musí byť aktívna aj v ochrane prírody. V čase, keď si robila doktorát v Cambridge, sa dozvedela o princípoch vedeckého bádania a post'ažovala si, že ju kritizovali za používanie mien pre svoje zvieratá. Keďže Jane Goodallová je hlboko presvedčená, že každé jednotlivé zviera je vlastná osobnosť, označovanie objektov štúdia iba číslami sa jej veľmi nepáčilo. Afriku označila za tragický kontinent. Dvojmiliónová populácia šimpanzov klesla na 150-tisíc a vyskytuje sa už iba v 22 krajinách, v ktorých vládne chudoba a korupcia. Ďalej poukázala na plytvanie s prírodnými zdrojmi vo vyspelých krajinách, kde nikomu nezáleží na tom, že sa vyhodí napríklad takmer plná fľaša minerálky, len preto, že bola otvorná na jej prednášku a po nej sa z hygienických dôvodov nemôže použiť a pripomenula ako by ju v chudobnej krajine využili do poslednej kvapky. Okrem iného si spomenula na jedno stretnutie z turné po svete, kde sa zástupca Eskimákov z Grónska spýtal vážených delegátov:

„Bratia, sestry, my na severe vieme všetko, čo robíte vy na juhu. Kedy sa roztopí ľad vo Vašich srdciach?“

V roku 1991 založila globálnu organizáciu Roots and Shoots, ktorej hlavným cieľom je konať pozitívne zmeny cez aktívne poznanie a starostlivosť o životné

prostredie. Demonštrovať záujem o všetko živé, pomáhať mladým ľuďom formovať si sebavedomie, vieru vo vlastné sily a získavať nádej do budúcnosti. Jane Goodallová chce inšpirovať jednotlivca, aby urobil niečo pre lepší svet. Doteraz sa do tohto hnutia zapojilo viac ako 6000 skupín mladých ľudí v počtoch od 2 do 2000 v 87 krajinách sveta. Verí, že mladí ľudia sú tí, ktorí môžu a musia zmeniť svet. Vyhlásila: „*Len keď pochopíme, môžeme mať starosť. Len keď sa staráme, pomôžeme. Len keď pomáhame, bude všetko zachránené*“.

Hodina prednášky uplynula veľmi rýchlo, nasledovali otázky z pléna. Pôvodne mala zodpovedať iba na dve (aby sa nepretiahol čas), ale Jane s prosebným pohľadom na organizátorku, dr. Vančatovú, či ešte môže odpovedať na otázky, si aj sama odpovedala, že ešte môže.

Vyžaroval z nej pokoj, veľká charizma a bolo cítiť a vidieť, že má veľké a dobré srdce. Za jej návštevu a prednášku sme sa jej poďakovali dlhým potleskom. Dlho sa premáhala, ale nakoniec to nevydržala a vyhrkli jej slzy dojatia. Potom si poniektorí predvídavejší z nás vypýtali od nej autogram do jej knižky.

Jane Goodallová v Praze aneb povídání nejen o šimpanzech

Adam Dušek

V úterý 5. října 2004 proběhla na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze přednáška legendární britské primatoložky Jane Goodallové. Tato přednáška byla uspořádána u příležitosti její návštěvy na festivalu Tourfilm v Karlových Varech, kde uvedla svůj poslední film *Návrat do Gombe*. Jane Goodallová zasvětila velkou část svého života studiu chování šimpanze učenlivého (*Pan troglodytes*) a do historie vědy se zapsala především svými studii o používání nástrojů a agresivním chování těchto lidoopů. Její objevy zásadním způsobem přispěly k nazírání člověka nejen na šimpanze, ale i na sebe sama. Kromě výzkumu šimpanzů se dr. Goodallová věnovala studiu sociálního chování hyeny skvrnitě (*Crocota crocuta*) a paviána anubi (*Papio anubis*). V současné době je hlavní náplní její práce ochrana šimpanzů a ekologická výchova veřejnosti.

Věrné napodobení šimpanzího křiku, kterým nás dr. Goodallová na začátku

své přednášky pozdravila, nenechalo nikoho ani na chvíli na pochybách o tom, jaká je oblast zájmu této zooložky. Nejprve nás přednášející seznámila se svým dětstvím a svými badatelskými začátky. Když jí byly čtyři roky, rozhodla se zjistit, kde se berou slepičí vejčka. Při tomto pozorování projevila neobyčejnou trpělivost. Vydržela téměř celý den čekat na to, až slepice snese vejce. Tato zvědavost a láska ke zvířatům u ní probudily zájem o etologii. Ten byl navíc posílen její maminkou, která ji podporovala v jejích snech a přáních. Když jí bylo okolo deseti let, snila o tom, že odjede do Afriky a bude tam žít spolu s divokými zvířaty. Většina lidí by takové sny nebrala moc vážně a snažila by se to svým dětem spíš rozmluvit. Její maminka jí však naopak podpořila. Řekla jí:

„Jane, pokud něco opravdu hodně chceš, tvrdě pracuj, nenech si žádnou příležitost proklouznout mezi prsty, nikdy to nevzdávej a najdeš způsob, jak dosáhnout toho, po čem toužíš.“

Možná že právě díky této podpoře dosáhla Jane Goodallová nakonec toho, o čem jako dítě snila. Ve svých dvaceti třech letech se stala bez jakéhokoli biologického vzdělání a praxe asistentkou již tehdy věhlasného paleontologa a antropologa dr. Louise Leakeyho. Ten jí nabídl možnost studia šimpanzů v přírodní rezervaci Gombe v Tanzánii. Avšak britské úřady ji nechtěly pustit do džungle samotnou. Souhlasily teprve tehdy, když je dr. Leakey ubezpečil o tom, že jí první tři měsíce bude dělat společnost její maminka. Nejprve mohla Jane pozorovat šimpanze jen z dálky. Postupně si však na její přítomnost zvykli a dovolili jí se k nim více přiblížit. Zásadní zlom v její kariéře nastal v říjnu roku 1960. Tehdy pozorovala šimpanze při výrobě nástroje sloužícího k lovu termitů. Do té doby panoval v antropologii názor, že jediným živočichem schopným výroby nástrojů je člověk. Právě tuto vlastnost považovala řada antropologů za znak oddělující člověka od ostatních zvířat. Proto museli antropologové v důsledku objevu Jane Goodallové ostrou hranici mezi člověkem a ostatními zvířaty přehodnotit.

Další část své přednášky věnovala dr. Goodallová vzpomínkám na dobu, kdy studovala v Cambridge. V roce 1962 nastoupila rovnou coby Ph.D. studentka k profesorovi Robertovi Hindemu a přeskočila tak základní stupně vysokoškolské vzdělání. Teprve na univerzitě se učila, jak by měla „správně“ pozorovat zvířata. Mnoho lidí ji tehdy kritizovalo za to, že ve svých pozorováních jednotlivá zvířata neoznačila čísly, ale pojmenovala jmény. V porovnání se svými kolegy sice měla menší povědomí o metodologii

vědecké práce, zato však měla mnoho praktických znalostí a zkušeností. Ty pak společně s vědomostmi nabytými za dobu svých studií zúročila ve svém dalším výzkumu.

Studium šimpanzů vedlo Jane Goodallovou mimo jiné k tomu, že se začala věnovat jejich ochraně. V roce 1991 založila nadaci Roots & Shoots, jejímž posláním je především vzdělávání veřejnosti v oblasti ekologie. Za neocenitelný přínos této nadace považuji šíření pozitivního způsobu myšlení mezi studenty. V tomto duchu se nesla i celá tato přednáška. Na závěr přednášky vyslovila dr. Goodallová přání, abychom se všichni snažili zlepšit prostředí, ve kterém žijeme. Dodala také, že jí velmi mrzí, když vidí mladé lidi rezignované vůči okolnímu stavu věcí, protože vždy existuje naděje na zlepšení a člověk by nikdy neměl ztrácet víru v to, co považuje za správné. Po té co nám poděkovala za pozornost se v přednáškové hale strhl dlouhotrvající aplaus a všichni nakonec tleskali ve stoje. Na to dr. Goodallová reagovala slovy: „Vidím, že naděje přece jen existuje“. Po té následovala diskuze se studenty, která však byla bohužel časově omezená kvůli jejímu plánovanému rozhovoru pro média. Na úplný závěr byla naše pozornost ještě odměněna několika historkami, které dr. Goodallová zažila během svého výzkumu.

Na přednášce Jane Goodallové se mi líbil především neobyčejně charismatický přednes, nadšení pro věc, humor a optimismus. Kvůli jejímu optimismu by ji dokonce mohli někteří lidé považovat za nerealistickou idealistku. Když se však člověk podívá na to, čeho všeho tato

žena dosáhla a o čo sa snaží, musí pred tým vším smeknout. V dnešním globalizovaném světe je velice těžké od sebe odlišit to, co je správné a co nikoliv. Proto si myslím, že podobných idealistů, jako je dr. Jane Goodallová, kteří nám mohou pomoci nalézt cestu kudy se ubírat dál, je dnes naopak velmi zapotřebí.

Jedno arabské přísloví říká:

*Kdo neví, a neví, že neví, je blážen. Vyhni se mu.
Kdo neví, a ví, že neví, je nedospělý. Pouč ho.
Kdo ví, a neví, že ví, je spáč. Probud ho.
Kdo ví, a ví, že ví, je moudrý člověk. Následuj ho.*

Domnívám se, že Jane Goodallová je právě člověkem, který „ví, a ví, že ví“. Proto bychom jí měli naslouchat a neztráčet víru a naději v to, že sami můžeme přispět ke zlepšení prostředí, v němž žijeme.

Human Biology and Evolutionary Society Annual Meeting 21. – 25. 7. 2004, Berlín

Barbara Husárová

Oproti plánovanému času odchodu sme meškali šesť hodín, ale to nič neskazilo na našej nálade. Cestovanie s Věrou Pivoňkovou a Honzom Havlíčkom (FHS UK Praha) je moc fajn. Odporúčam vám túto humornú dvojku k ceste na vašu budúcu konferenciu. Bude o vás dobre postarané a vašou jedinou povinnosťou bude obmedziť rozprávanie na minimum a podávať paradajky a chlebičky. Z Prahy sme vyrazili v rytme balkánskych cigánov. Za chvíľu sme za sebou zanechali pohraničný kraj a ťažko zarábajúce pohraničné pracovníčky. A keď som konečne otvorila oko, naskytol sa mi nádherný pohľad na Drážďanské nábřežie. Keď som otvorila oko druhé, už sme boli v Berlíne. A tým skončila naša pohodička, lebo sme sa v noci neznalí Berlína stratili. Až hlboko po polnoci sme zaklopali u Honzových kamarátov na dvere.

Ráno sme sa už nestratili a konečne niekam dorazili včas. Konferencia sa uskutočnila v modernej budove Henryho Forda patriacej Freie Universität Berlin. Počas všetkých štyroch dní bolo prednášané súčasne v štyroch miestnostiach. Odznelo štyridsať deväť prednáškových blokov z okruhu humánnej etológie, evolučnej psychológie a biológie. Akurát ekológia správania bola oproti iným ročníkom zanedbaná. Tematicky boli sekcie venované od zdravia a psychopatológie, cez evolúciu jazyka, kooperáciu, kompetíciu, agresivitu až po emócie či kogníciu. Najzaujímavejšie na mňa zapôsobila diskusná skupina o klebetách, médiách a fikcii. Jej účastníci akoby sami boli rozprávkové postavičky. Väčšinu času som strávila na prednáškach môjho zamerania: kritéria atraktivity a nové metodológie prístupu, preferencie pri výbere partnera a sexuálne stratégie. Nenechala som si ujsť ani Honzovu prednášku o zmenách atraktivity žien počas menštruačného cyklu. Hoci bola zaradená do poslednej sekcie pred koncom konferencie, aj napriek

tejto nevýhodnej pozícií rozprúdila živú diskusiu. Zapojil sa aj sám John Manning (Department of Psychology, University of Central Lancanshite, Preston, UK) a spolu s Honzom sa zhodli, že zmeny sa môžu prejavovať konkrétne napríklad vo farbe ženskej pokožky a pier.

Zrána, zpoludnia a zvečera spetrovali naše konferenčné dni zaujímavé hodinové prednášky host'ujúcich profesorov. Vo mne najlepší dojem zanechali Peter Hammerstein (Institute for Theoretical Biology, Humboldt University, Berlin) s vtípnym prehľadom svojej práce a Mark Stoneking (Max Planc Institute of Evolutionary Anthropology, Department of Molecular Anthropology, Leipzig) so svojou ideou poodhaliť evolúciu človeka prostredníctvom koevolúcie jeho parazitov, bích a vší. Rozčarovaná som bola z prehnane patetického príspevku Richarda Dawkinsa (Charles Simonyi Chair of the Public Understanding of Science, Oxford University), ktorý si prišiel spolu s ďalšími kolegami pospomínať na nedávno zosnulého Johna Maynarda Smitha.

Dejiskom posterovej prezentácie bola vstupná hala. Táto priestranná presklenná miestnosť bola vlastne centrom konferencie. Medzi posterami, ktoré osviežovali atmosféru už od začiatku konferencie, našli účastníci príležitosti ku nadviazaniu kontaktov, diskusiám, či malému občerstveniu počas prestávok. Za pekného počasia sa hala otvárala na verandu, ktorá bola vyhľadávaná hlavne fajčiarimi a milovníkmi letného slniečka. Cez obed tu kuchári ponúkali pečené Würstchen, ale aj iné chutné obedné menu za dobrú cenu. Posterová sekcia bola vyhradená na posledný večer konferencie. My s Věrou sme boli spolu s našimi posterami vystavené na obdiv na určených miestach v určenom čase. Postery, v počte skoro sto, boli rôznorodé, čo do obsahu aj kvality. Víťazom večera sa stal Ian Penton Voak (Stirling Universtity, UK) a spol. s témou Accuracy in Personality Attributions Made on the Basis of Facial Characteristics. Věrin poster predstavoval veľké prekvapenie pre Boguslawa Pawlowského (Department of Anthropology, Wroclaw). Nečakane zistil, že jeho nedávno publikovanú prácu o telesnej výške partnerov nereplikovala, ale naopak podobný výskum zrealizovala nezávisle už šesť rokov pred ním ako diplomovú prácu. Svoju prácu toho času bohužial nepublikovala. Věrine predkonferenčné obavy z jeho reakcie sa rozplynuli, keď sa z Boguslawa vykľul na prekvapenie veľmi príjemný chlapík. Až do konca konferencie sa potom títo dvaja odborníci na výšku pohybovali ako nerozlučná dvojica debatujúc o ideálnych telesných rozmeroch partnera.

Konferencia HBES síce nepatrí medzi najväčšie svetové konferencie, ale rozhodne medzi najvýznamnejšie v oblasti humánnej etológie a evolučnej psychológie. Program bol tak hutný a náročný, že som si mnohé musela odpustiť. Dozvedela som sa nemálo užitočných výsledkov a nových metodických postupov. Bola som prekvapená tempom práce a množstvom nápaditých výskumov pochádzajúcich spoza oceánu. Mladí zúčastnení Američania pôsobili sebaisto a dravo, ich prejav bol na úrovni, doplnený prehľadnou power-pointovou prezentáciou. Takisto pre nich bola samozrejmä finančná podpora a jednoduchá zrealizovateľnosť

ich výskumov, dostupnosť literatúry a modernej metodológie, možnosť študovať len tak napr. evolučnú psychológiu a stať sa súčasťou pracovnej skupiny významného profesora. Musím priznať, že mi v hlave rozvírili riadny zmätok. V Prahe, vo Viedni či v Bratislave musím zápasit' s problémami nielen našej situácie v školstve a vo výskume, ale aj s poznačením humánnej etológie ako vedy novej a zároveň prijímanej so značnými spoločenskými predsudkami. Preto na jednej strane vyvolali mladí z USA a Veľkej Británie vo mne trochu závisť i obdiv a chuť ísť sa niečo poučiť' za veľkú vodu. Na strane druhej sa mi cestou z konferencie v aute pripomenula naša veselá priateľská a ležérna atmosféra a pocit jedinečného priekopníka novej vedy, vyslaného na ďalekú fascinujúcu cestu do neznáma.

International Society for Human Ethology 17th Conference 22. – 30. 7. 2004, Gent

Barbara Husárová

Priamo z Berlína sme sa vydali do belgického Ghentu, na ďalšiu konferenciu. Ak ste ešte v Ghente neboli, tak by ste sa tam rozhodne mali ísť pozrieť. Mne trochu pripomenul francúzske mesto Metz, mojim priateľom zasa iné belgické mestečká, napríklad Brugi. Nezist'ovala som si jeho zaľudnenosť a rozlohu, stačilo mi počúvať príjemnú chrochtavú reč jeho blond'atých obyvateľ'ov a pomyslenie, že všade zájdem peši. Nemusela som zvládnuť históriu či zakúpiť informačný leták, aby som si ihneď zamilovala stredoveké domčeky poprepletané kanálmi s romantickými zákutiami pod vrbami. Nehovoriac o čokoláde... Dorazili sme sem v posledný večer najznámejšej pouličnej párty v Belgicku a hneď sme sa stali jej súčasťou. V uliciach snáď boli všetci Ghent'ania, dávno som nevidela takú srdečnú atmosféru. Keďže zábava trvala dovtedy nepretržite sedem dní, nasledujúci týždeň nášho pobytu sme už veľa zabávajúcich sa domorodcov v meste nestretli. Pamiatky však zostali zachované a my sme postupne navštívili stredoveký hrad a obe monumentálne gotické katedrály (väčšia je preslávená aj van Eyckovým oltárom).

Ghent je známy aj ako mesto študentov. Konferencia bola spoluorganizovaná miestnymi dobrovoľníkmi z rád vyučujúcich a doktorandov. Oceňujem, že sme mali príležitosť osobne sa zoznámiť a kontaktovať priamo s organizátormi. Univerzitu sme pozrieť nešli, ale zato sme zakúsili život na belgickom internáte, kde sme veselo nažívali spolu s ostatnými mladými účastníkmi konferencie. Asi 45 min pešej chôdze to odtiaľ trvalo do najcentrovanejšieho centra (v podstate väčšia časť mesta bola historickým centrom zároveň). Tam sa v hoteli za radnicou konala naša konferencia.

Prvý deň bol zahájený príjemnou obednou recepciou a pokračoval popoludňajším sympóziom venovaným životu a dielu dnes už nebohej Linde Mealey. Nasledujúce tri dni potom prebiehala konferencia podľa stáleho programu, začínajúc ráno hodinovou plenárnou prednáškou. Kvôli plenárkam sa vstávať rozhodne oplátilo. Mali sme možnosť sledovať zaujímavú prednášku Alana Mazura o dominancii a poetický film "Sex Roles and Gender Socialisation in Tribal Societies" od Francesca Abatího a Petra La Freniera.

Doobeda program pokračoval jednou prednáškovou sekciou a poobede ďalšími tromi. Prednášalo sa len v jednej hotelovej miestnosti. Ak sme odolali príjemnému slnečnému počasiu a čaru Ghentu hneď za dverami hotela, tak sme mohli sledovať všetko, čo sa na konferencii deje, teda konkrétne: Výber partnera a atraktivita, Láska a vzťahy, Etologický prístup ku štúdiu literatúry, Sociálne správanie, Mimické výrazy, Kogníciu, Skupinovú identitu, Nepotizmus, Fitness, gény a heretabilitu, Jazyk a komunikáciu a Evolučnú psychopatológiu. V prvej spomenutej sekcii medzi inými vystúpil aj Honza s prednáškou o vnímaní dominancie a atraktivity mužskej vône počas menštruačného cyklu. Jeho výskum bol v predchádzajúcom roku podporený grantom spoločnosti ISHE pre mladých vedcov a na konferenciu bol pozvaný referovať o výsledkoch svojho bádania. V druhej sekcii som rozprávala ja o tom, ako si muži strážia svoje ženy. Prednáška vzbudila živý záujem nielen medzi mužmi a som spokojná s jej odznením i dozvukmi.

Podvečer druhého dňa spestrila posterová sekcia. Bola situovaná do útulnej pivničnej vinárne hotela. Okrem Věry sa odvážili prísť prezentovať svoje postery aj ďalší naši mladý kolegovia z Karlovej Univerzity: Jitka Hanušová a Martina Vitáková z Katedry parazitologie, Přírodovedeckej fakulty, Radka Lorencova z Filozofickej fakulty a Radek Trnka z Fakulty humanitných štúdií, ktorý prezentoval výskum mimiky šimpanza a človeka, ocenený už spomínaným grantom ISHE pre mladých vedcov. Po prezretí ani nie tridsiatky vystavených prác môžem skonštatovať, že postery mojich českých a rakúskych kolegov mali design na vysokej úrovni, a prekvapivo vôbec nezaostávali za západným svetom, ba priam naopak.

Konferencia ISHE bola na medzinárodnú konferenciu pomerne malá. Účastníkov sa zišlo asi toľko, koľko býva na konferencii našej ČSEtS, tak si viete predstaviť príjemnú rodinnú atmosféru, ktorá tam panovala. Na rozdiel od tej našej doma sme však mohli nadviazať rozhovor nad zákuskami s Ireneusom Eiblom-Eibesfeldtom, či prebrať svoj výskum pri cigaretke na dvorku s Karlom Grammerom. Vzhľadom k tomu, že sme mali tento rok výnimočnú možnosť na európskom kontinente bezprostredne za sebou navštíviť stretnutie spoločnosti HBES aj ISHE, nedalo mi ich po celý čas neporovnávať. Aj keď prvá bola lákavejšia z hľadiska množstva prednášok a informácií, celkovo som sa cítila lepšie na druhej, špeciálne kvôli sieti sociálnych a pracovných kontaktných príležitostí, do ktorej sa priviazal prirodzene snáď každý účastník. Okrem toho bolo veľmi príjemné tráviť dni priamo v centre mesta a v pohodlnom hoteli so skvelými kulinárskymi pochúťkami počnúc od raňajok až po večeru. Táto

fantastická skutočnosť sa potom odrazila aj na konferenčnom poplatku, ktorý bol skoro trikrát vyšší ako v HBES. Nám, ako študentom, bol však poplatok odpustený a dostali sme aj štipendium na cestu a ubytovanie. Dovoľujem si povedať, že aj pre ISHE je podpora študentov devízou do budúcnosti. V príjemnej atmosfére, ktorú okolo seba dokázali vytvoriť, som si povedala, že sa rada pôjdem pozrieť aj na stretnutie o dva roky do Detroitu. K pocitu, že začínam pociťovať ISHE ako svoju materskú spoločnosť, prispievajú aj granty pre mladých vedeckých pracovníkov, ktoré získali už štyria spomedzi nás. Od pani dr. Vančatovej a od Honzu vyšiel návrh o usporiadaní konferencie ISHE v roku 2008 na pôde Karlovej Univerzity. Ja ich návrh s radosťou podporujem a možno by som ho predbehla ešte zorganizovaním medzinárodného sympózia mladých humánnych etológov v bližšej budúcnosti.

Zpráva o 10. jubilejní konferenci Mezinárodní společnosti pro Behavioral Ecology

Jan Pluháček

Uprostred loňského rozmarného léta, konkrétne ve dnech 10. – 15. července, proběhla ve Finsku velká mezinárodní konference. Konference se konala v universitním městě Jyväskylä, které se nachází cca 250 km severně od Helsinek. Jedná se o poměrně malé město (zhruba 80 000 obyvatel), které je obklopeno typickou finskou krajinou se spoustou jezer a lesů. Konferenci pořádala tamní universita (na české poměry mladá - založená teprve roku 1934). A nutno podotknout, že organizační schopnosti Finů se ukázaly být skutečně špičkové, neboť při neuvěřitelné účasti více než devíti set vědců a studentů z celého světa probíhala celá konference klidně a podle plánu.

Každý den začínal jednou nebo dvěma přehledovými přednáškami (celkem jich bylo 9). Přehledové přednášky měli odborníci ze Spojených států Amerických, Velké Británie, Švédska, Finska, Německa a Kostariky (největší současné etologické mocnosti). Všechny byly velice kvalitní a působivé.

Po přehledových přednáškách následovaly krátké patnáctiminutové příspěvky. Probíhaly paralelně v pěti sekcích podle různých tematických okruhů. Nejčastěji se vyskytující okruhy byly: pohlavní výběr (6 krát), evoluce životních stylů (6), strategie páření (6), konflikt a kooperace (5), investice v rozmnožování (4), komunikace (4), parazité a imunita (4), genetika chování (4), rozptýlení od zdrojů (4), evoluce signálů (4), rodičovská péče (3), predace (3) a sociální (3) a mateřské chování (3). Další okruhy se týkaly aposematismu, hnízdního parazitismu, rozmnožovacích strategií, pastevního chování, boje, fyziologie chování a akustické signalizace.

Poměrně zajímavá byla i skladba zkoumaných zvířat. Celé konferenci zcela jednoznačně „vládli“ drobní pěvci. Rada příspěvků se týkala i hmyzu a ryb. Ze zkoumaných savců byly příspěvky věnovány zejména hlodavcům a šelmám. Výzkumy prováděné na „velkých zvířatech“ se objevovaly jen vzácně. Z týmových prací stojí za pozornost výzkum na hyenách skvrnitých v Tanzanii, který provádí německý Institut

pro výzkum volně žijících a v zoo chovaných zvířat a výzkum na surikatách v Jižní Africe, který představil tým odborníků z anglických univerzit (zejména Cambridge). Překvapující byl malý počet příspěvků o primátech (3). Důvodem snad může být pořádání jiných speciálně zaměřených primatologických konferencí, které nemají u ostatních taxonů obdobu, ale může to svědčit i o „ústupu z módy“ anebo vyčerpanosti témat na těchto zajímavých sociálních tvorech. Zároveň to nepřímo ukazuje posilování vlivu statistiky v etologických výzkumech, která se snáze provádí na menších a krátkověkých zvířatech. Naopak přímo obrovskému zájmu se těšily přednášky o lidech a lidské etologii. Zejména zajímavý byl příspěvek zkoumající roli prarodičů z ekonomických hledisek sociobiologie. Jeden z těchto příspěvků např. ukazoval na silnější přežívání vnoučat v rodinách s babičkami než v rodinách bez nich. Výzkum byl založen na analýzách matrik z finského venkova v minulých staletích – tedy z míst co nejméně dotčených civilizací a se silnou populační dynamikou lidské společnosti.

Jistě není bez zajímavosti zmínit se i o zemích, v nichž autoři ústních příspěvků působí. Vedle zřetelných mocností jako jsou Spojené státy či Velká Británie patřila řada příspěvků autorům ze severní Evropy (Finsko, Norsko, Švédsko, Dánsko), kteří na tomto poli dosahují vynikajících úspěchů. Zároveň je překvapující naprostá absence účastníků z východní Asie, která je dnes bezesporu důležitou ekonomickou mocností.

Téměř 400 posterů dostalo svůj prostor ve třech posterových sekcích. Tématicky byly opět poměrně různorodé a i zde „kralovaly“ pohlavní a potravní strategie.

Česká účast na této konferenci sice nebyla ani příliš silná, ale na druhou stranu nebyla ani příliš slabá. Celkem bylo přítomno 16 účastníků ze 4 různých institucí (Biologická fakulta Jihočeské Univerzity, Ústav biologie obratlovců AV ČR, Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy a Výzkumný ústav živočišné výroby). Z úst českých vědců zazněly čtyři krátké (leč velmi kvalitní!) příspěvky a bylo vyvěšeno 12 posterů vyrobených v českých zemích. Na tomto místě je dobré poznamenat, že i v rámci českých příspěvků dominovaly pokusy na drobných pěvcích (7), následovala prasata a jeleni (2) a jedenkrát se příspěvek týkal kukaček, ploštic, hořavek a zeber. Jeden příspěvek byl obecný zaměřen na teoretické modely.

Na závěr bych ještě rád dodal, že celá konference byla velmi přehledná a nikdy se nevyskytovaly žádné „zmatky“. Například přímo ukázkové bylo dodržování délky přednášek (spuštěním skladby „Finlandie“ Jeana Sibelie ve všech sálech), takže každý se mohl přemístit do jiného sálu i v průběhu dané sekce bez obav, že by nestihl začátek následující přednášky. Nezbývá než doufat, že příští konference, která se uskuteční ve francouzském Tours v červenci roku 2006, bude neméně úspěšná.

Pozvánka na XXIX. medzinárodnú etologickú konferenciu

Milí kolegovia,

Maďarská etologická spoločnosť má v tomto roku tú česť organizovať XXIX. medzinárodnú etologickú konferenciu (IEC) v Budapešti. Konferencia sa bude konať na Eötvös-ovej univerzite umiestnenej na brehu rieky Dunaj v blízkosti centra mesta v dňoch 20. až 27. augusta. Na IEC stretnete okrem etológov aj porovnávacích psychológov, behaviorálnych ekológov a iných vedcov z celého sveta, ktorí budú prezentovať svoje najnovšie vedecké poznatky. IEC sa koná každý druhý rok. Posledná sa uskutočnila v Brazílii, posledná európska v Tübingene v SRN. Počet účastníkov na nej bol viac ako 600. S postupne sa zvyšujúcim záujmom o behaviorálny výskum ale aj kvôli tomu,

že Budapešť je veľmi atraktívnym mestom, očakávame ešte vyšší počet účastníkov. Budeme potešení, ak výsledky vášho výskumu budete prezentovať na našej konferencii. Ak sa chcete zúčastniť konferencie, navštívte našu webovú stránku

www.behav.org/IEC.

Posledný termín navrhovania workshopov je 15. 2. a uzávierka pre podanie abstraktov je 1. 4. 2005.

So srdečným pozdravom

organizátori

Pozvánka na

第39回 国際応用動物行動学会議

alebo 39th International Congress

of the International Society for Applied Ethology (ISAE2005)

20. – 24. august 2005, Azabu University, Japonsko

Japanese Society for Applied Animal Behavior, Japanese Society of Animal Science, Japanese Society of Livestock Management, a Science Council of Japan Vás pozývajú na 39. medzinárodný kongres ISAE do Sagamihary.

Deadline na zasielanie abstraktov 4. február ste už možno (kvôli omeškanému vydaniu Správ?) zmeškali, ale iné dôležité dátumy ešte nie, ako sa môžete presvedčiť na internetovej stránke

<http://www.ics-inc.co.jp/isae2005/>

Za Antonom Hvozdíkom

Jana Kottferová

Rok 2005 a jeho prvý pracovný deň väčšina z nás začínala nástupom do zamestnania s predsavzatiami a želaniami, s prianím všetkého najlepšieho spolupracovníkom. So zármutkom v srdci sme museli konštatovať a s touto smutnou udalosťou oboznámiť okolie, že náš kolega, priateľ a spolupracovník. MVDr. Anton Hvozdík, CSc., dňa 2.1.2005 navždy opustil naše rady. Posledné minúty života na počiatku roka 2005 zastihli Dr. Hvozdíka v jeho pracovni, pri pracovnom stole. Táto skutočnosť je o to krutejšia, že smrť ho našla uprostred pracovného nasadenia a plánov pre rozvoj jeho milovaného odboru. MVDr. Anton Hvozdík, CSc. sa narodil 26.9.1946 v Michalovciach. Vysokú školu veterinársku v Košiciach ukončil v roku 1973. Svoje odborné smerovanie v oblasti psychológie získal už pred nástupom na svoju Alma

mater, k čomu výrazne prispelo jeho rodinné zázemie. Po skončení vysokoškolského štúdia nastúpil pracovať na Štátny veterinárny ústav, neskôr rozvíjal svoje smerovanie v oblasti veterinárnej klinickej etológie, animálnej psychológie a psychiatrie na viacerých pracoviskách Univerzity veterinárskeho lekárstva v Košiciach. Nie je možné podrobne hodnotiť jeho odbornosť. Za všetko hovorí jeho ocenenie agentúrou Medzinárodného biografického centra v Cambridge v roku 1993, kedy Dr. Hvozdík získal ocenenie „Medzinárodný muž roka – International Man of the Year“. Táto významná svetová inštitúcia udeľuje cenu výnimočným osobnostiam za originalitu odboru, kde sa v jeho prípade jednalo o rozvoj etológie vo veterinárnej medicíne. Pri rozhodovaní o udelení tohto prestížneho ocenenia sa zhodnocuje nielen odborné „Curriculum vitae“, ale aj publikačná činnosť a aktívna účasť na svetových odborných podujatiach. Dr. Hvozdík bol prvým veterinárnym lekárom zo strednej a východnej Európy, ktorý dostal ponuku na členstvo v „The International Society for Applied Ethology“. Dr. Hvozdík svoju vedecko-výskumnú činnosť a osobnostnú originalitu vnášal aj do výučby nových odborníkov. V roku 2001 sa stal vedúcim novovzniknutých predmetov „Veterinárna etika“, pre ktorú pripravil vysokoškolské učebné texty, ale aj „Veterinárna etológia“, kde mu už nebolo dopriane prežiť radosť z vydania pripravovanej vysokoškolskej učebnice, na ktorej so spolupracovníkmi pracoval. Aktivity spojené s prácou nášho priateľa a spolupracovníka náhle skončili. Ostáva nedokončené dielo, ktorého výsledky a ciele zostali v kolektíve jeho spolupracovníkov a budú ďalej rozvíjané.

V loňském roce nás bohužel opustil RNDr. Ing. Luděk J. Dobroruka, významná osobnost české a slovenské zoologie a etologie. Uctění jeho památky budeme věnovat samostatné číslo Zpráv.

Správy ČSEtS č. 18, január 2005. Vydáva Česká a Slovenská etologická spoločnosť ako nepredajný bulletin pre členov ČSEtS. Texty neprešli jazykovou úpravou. Redakčný okruh čísla: Marek Rajman, Luděk Bartoš a Ľubor Košťál. Príspevky zasielajte na adresu Marek.Rajman@savba.sk alebo Bartos@vuzv.cz